

Voor haar rol in het toneelstuk *Opening night* won ze de Theo d'Or, voor haar optreden in de film *Tussenstand* een Gouden Kalf. ELSIE DE BRAUW (47) over de noodzaak van een fossiele bezigheid, van ruzie, en van tijdgebrek. 'Ik wil wel.'

tekst LEON VERDONSCHOT fotografie IVO VAN DER BENT

E

lsie de Brauw sleept haar blauwe koffertje achter zich aan in Groningen, waar ze vier avonden in de Stadschouwburg staat met *Opening night*, een gezamenlijke productie van NT Gent en Toneelgroep Amsterdam. Laatst liep ze zo ook door Amsterdam, met datzelfde koffertje, maar toen 's nachts om 3 uur, op zoek naar een broodjeszaak die nog open was. Achter haar kwamen drie jongens aanfietsen. Een riep tijdens het voorbijrijden: 'Hé moppie, mag ik met je mee op vakantie?' Hij keek achterom, en zei toen: 'O, sorry, mevrouw.'

Ze vertelt het schaterlachend. En zegt dan: 'Het is een rare gewaarwording, ouder worden. Het is vreemd om minder op je seksualiteit te worden beoordeeld. Ik kan me ergeren als ik een regisseur tegen een jonge actrice hoor zeggen: 'Ik wil dat ze bij jou wel steeds denken: ik zou hem erin willen steken.' Tegen mij zeggen ze dat niet meer. Het lijkt me ook een lastige opdracht. Tegelijk denk ik, wanneer die jongens langs fietsen, toch na over hun reactie. Maar dan denk ik uiteindelijk: wat zou je dan willen, met ze mee op vakantie? Ik ben maar blij dat ik blijkbaar geen oude stap heb. Van achter, dan. Toch al wat.'

Myrtle Gordon, haar personage in *Opening night*, worstelt met het ouder worden. Onder meer: 'In het begin dacht ik: een rol over de angst voor ouder worden? Pfff... Sla een willekeurig damesblad open en het gaat over niets anders. Het is een gecreëerd probleem, vooral in stand gehouden door vrouwen zelf. Maar toen zag ik dat het veel dieper zat: ze heeft een identiteitscrisis. Toen werd het interessant.'

Je personage twijfelt niet alleen aan het stuk waar ze in speelt, maar daardoor ook aan haar vak. Doe jij dat wel eens? 'Ja, zeker. Het lijkt soms een markt van oude ambachten, toneelspelen. Bovendien ga ik bij elk stuk, iedere keer weer, door de crisis van het denken dat ik het niet kan. Dat terugvallen op de meest basale onzekerheden, het denken dat ik de kanten van mezelf die ik voor een nieuwe rol moet aanboren niet eens heb, dat hoort erbij. Maar het heilige vuur van het spelen, nee, daar heb ik nooit aan getwijfeld.

'Ik vind Myrtles crisis zó gerechtvaardigd. Ze heeft alleen dat toneel, die rol, dus wil ze iets serieus te spelen hebben. Want ze heeft geen man, geen kinderen - er is niks anders.'

Voelt een rol minder urgent als je dat wel hebt? 'Ik denk dat

dat voor mij wel anders zou zijn, ja. Ik kan altijd denken aan mijn back-up. Kinderen, en gewoon een huishouden; dat houdt je op de grond. Als ik dat niet zou hebben, zou ik me voelen zoals nu tijdens een paar dagen Groningen. Dan zweef je een beetje rond, van afspraak naar afspraak, en wordt het spelen opeens het belangrijkste van de dag. Dat voelt soms wel lekker, heel artistiek ook, maar gezond is het volgens mij niet. Ik heb ook nooit gedacht dat je raakvlakken met karakters alleen kunt voelen in eenzaamheid, met een fles whisky in je hand.'

Kun je je überhaupt nog voorstellen hoe het is om niet te acteren? 'Dan word ik een beetje grijs. Stroomt het niet meer door. Voel ik mijn lichaam minder.'

Sommige mensen noemen dat ontspanning. 'Ik ontspan juist op het toneel. Daar is alles geregeld. En daar is de macht aan mij. En aan mijn collega's, natuurlijk.'

Wat behelst die macht dan? 'Wie op het toneel staat, bepaalt. Heeft de controle. Als wij niks doen daar, dan gebeurt er niks.'

Dat is de essentie? 'We moeten het hebben van het hier en nu, het feit dat het vanavond gebeurt. Het circusgevoel. Dat is de enige manier om te winnen van de tv, want die is oppermachtig. Ik merk dat ook aan het kijkgedrag van mensen die wel naar het theater komen, vooral van jongeren. Terwijl ik speel, hoor ik ze soms tegen elkaar zeggen wat er op dat moment op het toneel gebeurt. Dat zijn ze zo gewend, meteen te praten over wat ze zien. Dit is geen beklag hoor, ik vind het vooral fascinerend. Een keer stond een mevrouw tijdens een voorstelling op en zei tegen ons, midden in een stuk, terwijl ze langs ons liep over het toneel, dat ze even naar de wc ging. Ze kwam ook gewoon weer terug. Ze zette ons dus even op pauze.'

'Als theatermaker heb je de verantwoordelijkheid om avant-garde te maken. Daar krijg je subsidie voor, voor die extra laag. En de grote massa – die volgens sommigen gelijk heeft omdat het zo'n grote massa is – gaat naar amusement. Prima, dat moet er ook zijn, maar niet als enige.'

Die massa vraagt zich geregeld af waarom zij moet meebetalen voor avant-garde. Een van de eerste alternatieven die de PVV noemde voor de bezuinigingen op de basisbeurs: cultuursubsidies. 'Dat vind ik verschrikkelijk. Omdat ik echt denk dat die kunst ook doorsijpelt naar de rest van de samenleving. Hol je die uit, bied je geen ruimte meer voor kunst die ook mag proberen of zelfs mislukken, dan verschaalt niet alleen je cultuur. Ik ben ervan overtuigd dat het uiteindelijk zelfs morele consequenties heeft. Dat klinkt heel zwaar, maar ik meen het wel. Ik geloof in de noodzaak van wat ik maak. Mijn troost is dat het er ook altijd is geweest.'

Ze kreeg een Gouden Kalf voor haar rol in de film *Tussenstand*, die 8 november in première gaat. Volgens haar tegenspeler Marcel Musters valt De Brauw alleen al op omdat ze 'geen gebruiksaanwijzing' heeft. Dat beaamt ze ronduit. 'Ik vind het lastig als mensen dat hebben. Dodelijk vermoeiend ook. Ik ben niet gemakkelijk voor mezelf, maar volgens mij wel voor anderen. Ik wil wel.'

Tegelijk is ze kritisch. Vooral op zichzelf, maar ook op anderen. 'Ik vind dat ik dat recht nu wel heb opgebouwd. Het is misschien ouderwets, maar ik vind dat je dat moet opbouwen, recht van spreken. Anders wordt het allemaal zo lukraak.'

Dat is een opvatting die enigszins uit de mode lijkt, in het Stand.nltijdperk. 'Ja, sinds de opkomst van Pim Fortuyn is het idee dat iedereen overal iets over mag zeggen. Dat vind ik prima, maar het betekent niet dat iedereen dan ook gelijk heeft. Of verstand van zaken.'

Mensen die met je werken, zeggen dat je aanvankelijk intuïtief werkt, maar vervolgens toch analytisch. 'Ik heb moeten leren op mijn impulsen te vertrouwen. Ik kom uit een advocatengezin, dus een denkmilieu: bij alles onder deze grens (ze wijst op haar hals) vroegen we ons af wat we ermee moesten. Dat is wel verminderd. Ik schaam me minder. Want daar heeft het vooral mee te maken: schaamte. Tegelijk heb ik wel gewoon

nog steeds een hoofd, en ik vind ook dat je dat moet gebruiken – dus analyseren.'

Een advocatengezin. Betekende dat: serieuze gesprekken aan tafel? 'Ja. Niet zozeer met mij, want ik ben een nakomertje, ik was daar te jong voor. Het voordeel van een nakomertje zijn is dan weer dat je minder druk voelt en traditie voort te zetten. Al mijn broers zijn rechten gaan studeren, dus daar was inmiddels in voorzien.'

Eerst studeerde ze theologie, toen toch maar psychologie, in Groningen. Maar het werd uiteindelijk de Toneelacademie in Maastricht. Het 'flapuitgedrag' van een groot deel van haar medestudenten ontbeerde ze. 'Ik vond het lastig, een moeilijke tijd. Ik dacht steeds dat het beter was om wel zo te zijn als die anderen. Gemakkelijker misschien ook. Daardoor dacht ik dat ik er eigenlijk niet thuis hoorde. Behalve op de zeldzame momenten waarop ik aan spelen toekwam.'

Toneelacademiestudenten zitten ook altijd zo aan elkaar te plukken. 'Pathologisch. Maar misschien doe ik dat inmiddels zelf ook. Nou goed, niet de hele dag elkaars schouders masseren, maar wel zo intiem met elkaar omgaan. Het hysterische element van dat gedrag vind ik nog steeds irritant, ongelooftwaardig ook. Wanneer ik zelf les geef en zulke mensen in de klas heb – en die zitten er altijd tussen – dan denk ik: laat eerst maar eens wat zien.'

Volgens een docent op de Toneelacademie klapte je, tot zijn verbijstering, volledig dicht toen je in het tweede jaar de abele spelen moest vertolken. Ze schiet in de lach. 'Ik krijg het nu alweer warm als ik daaraan denk. Het eerste jaar van de Toneelacademie is simpelweg een wedstrijd. Toen ik daar eenmaal door was, dacht ik: en nu komen ze er dus achter dat ik het helemaal niet kan. Ik was alleen daarmee bezig. Voor spelen maakte ik geen ruimte.'

En ze stotterde. 'Heel erg, inclusief het niet uit mijn woorden kunnen komen bij mondelinge beurten. Ik ben er af gekomen door niet alleen het gedrag van mijn zusje – die een paar jaar ouder was en tegen wie ik enorm opkeek en nog steeds opkijk – te kopiëren, maar ook haar manier van praten, haar intonatie, haar woordkeuze. Als je stottert, ben je constant bezig met de volgende woorden die je moet uitspreken, en met praten om de moeilijke woorden heen. Maar zoals een alcoholist een alcoholist blijft, zo blijft een stotteraar een stotteraar. Dus als ik ontspannen ben, komt het nog wel eens terug. Reclames inspreken kan ik om die reden niet. Dan zie ik de woorden op het papiertje voor me, hoor ik na een poging door mijn koptelefoon zo'n zin als 'Het is 'als', niet 'a-a-als', en dan is het gebeurd. Bovendien kan ik het gewoon niet, met overtuiging een pakje boter aanprijzen. Niet uit principe, want het verdient als water en ik zou het graag kunnen, maar het lukt gewoon niet. Maar goed, tegen stotteren helpt alleen maar niet meer bang zijn om te stotteren. Het probleem is natuurlijk dat je jezelf niet kunt verplichten niet meer bang te zijn. Kon dat maar. Een uur of zo hou je het wel vol, maar dan val je toch weer terug op

eerste impulsen. En mijn eerste impuls is niet overal bovenop springen, mijn eerste impuls is van nature een aarzeling, een lichte angst.'

Vandaar je voorkeur voor karakters die in een recensie ooit werden samengevat tot 'de anti-helden'? 'Ja. Ik vind dat de zwijgende bijfiguren gehoord moeten worden. En in sterkere karakters zoek ik de kwetsbare kant op.'

In de vierde klas van de Toneelacademie werd ze verliefd op haar huidige man Johan Simons, toen artistiek leider van Hollandia, nu regisseur en directeur van NT Gent. 'Het was een man zoals ik nog niet eerder was tegengekomen. Johan is het grootste risico dat ik ooit in mijn leven heb genomen. Hij was zo veel ouder – veertien jaar, en dat is veel als je 28 bent – en kwam vooral uit een zo ander milieu, dat het een ontzettende sprong in het diepe was.'

Had hij ook een – pakweg – salesmanager kunnen zijn? 'Ik denk het niet.' Lachend: 'Voor Johan had ik de salesmanagers al gehad.'

En waren jullie dan de anarchist en de kakker? 'Nou, in ieder geval wel het meisje uit het kakmilieu, ja. Johan was daar enorm door gefascineerd. Hij keek ertegenop, en tegelijk op neer. Voor mij waren veel zaken vanzelfsprekend. Je doet ze zoals je ze hoort te doen. En eigenlijk was het idee daarmee: wij weten hoe het allemaal in elkaar zit.'

'Soms had ik die instelling wel nodig, om iets tegenover dat gebrul van Johan te kunnen zetten. Want hij zette overal vraagtekens achter. Dat was niet alleen dodelijk vermoeiend, het voelde ook onveilig. Toen we kinderen kregen, werd dat nog erger. Tot mijn eigen verbazing viel ik toen terug op de vertrouwde normen en waarden uit mijn eigen milieu, dus echt de reinheid, rust en regelmaat. Daar had Johan helemaal niets mee. Maar op anarchistische grondslag een gezin runnen is niet altijd praktisch. We hebben ergens tussen het milieu van Johan en dat van mij ons eigen milieu moeten uitvinden. Dat is noeste arbeid geweest. Maar het heeft standgehouden.'

De twee exen in Tussenstand zui- gen elkaar verbaal helemaal leeg. Waar moet jij uit putten om je in die rol in te leven? 'Ik heb een heel fijne man, maar ik heb wel heel erg veel verschrikkelijke ruzies met die fijne man. En daar geloof ik ook in, ruzies. Door ruzies kun je tot iets nieuws komen, kun je groeien. Ik weet dat er mensen zijn die juist geloven in een relatie zonder ruzies. Die elkaar vooral zien als vrienden, of maatjes. Ik kan dat niet. En ik vind die term 'maatje' vreselijk. Dan wordt het ook meteen zo onsexy.'

Het arbeidsethos van Elsie de Brauw is bepaald onomstreden. Als het bij collega's al vragen oproept, zijn die vooral praktisch van aard: hoe combineert

ze al dat werk, het reizen van en naar Gent, een leven? 'Inmiddels vraag ik me vooral af hoe ik het vroeger deed, toen mijn kinderen nog klein waren. Het enige antwoord moet wel zijn dat ik het echt leuk vind om te doen. En als ik er ben, ben ik er ook wel echt.'

Dat betwist niemand. Tegelijk geldt: 'Als we klaar zijn, moet Elsie wel altijd meteen weer weg.'

'Dat klopt. Mensen vinden mij dan ongezellig. En dat is ook wel zo, denk ik. Ik ben niet zo op gezellig. Althans, niet zo op dat soort gezelligheid van uren in de kroeg. Daar heb ik de tijd niet voor.'

'Maar tijdgebrek heeft ook een groot voordeel: je maakt je niet meer druk over onbelangrijke zaken, die niets be-

tekenen maar je wel ongelukkig kunnen maken. Huishoudelijke ellende, boterhamtrommels van kinderen die niet sluiten. Ik denk dat je niet kunt besluiten niet meer bang te zijn, maar je kunt wel besluiten je niet overal meer druk over te maken.'

Je personage in *Opening night* komt op het eind van het stuk tot de conclusie dat ze problemen gewoon moet oplossen, want dan zijn ze er niet meer. Punt. 'Daar kon ik in het begin niets mee. Maar inmiddels vind ik dat een mooie gedachte. Dat je niet over problemen denkt als einduitslag, maar als iets dat je dus inderdaad moet oplossen.'

Wanneer ze worden uitgesproken, klinken zulke ideeën meteen plat, of goeroe-achtig. Alsof je uit *The secret voorleest*. 'Jawel, maar voor wel meer ideeën die kloppen geldt dat het clichés of tegelspreuken zijn. Ik ben altijd heel zorgelijk geweest, en dat is echt veel minder geworden, alleen door me af te vragen wat die zorgen me eigenlijk opleveren. Pas dan realiseer je je dat er ook een gevaarlijk soort veiligheid uitgaat van je ongelukkig voelen. Ongelukkige mensen worden ontzien, hoeven niks, wordt niet gevraagd zich te verantwoorden. En echt, je kunt van alles een probleem maken. Al die mensen, vooral uit Amsterdam, die verzuchten dat ze het nooit zouden kunnen, wonen in Varik of Gent. Of München.'

Haar man, Johan Simons, wordt daar vanaf 2010 de nieuwe intendant van de Münchner Kammerspiele, een van meest vooraanstaande toneelgezelschappen van Duitsland. Ze zal er zelf ook spelen – dat doe ze ook al, spelen in Duitsland – maar vooral zal ze dat ook in Nederland blijven doen. En dat München nog veel verder is dan Gent of Varik, och: 'Ze hebben een vliegveld.'

Ze lacht er zelf om, maar vervolgt in ernst: 'Reizen kan ook lekker zijn, vooral door het niemandsland tussen steden. Daar heb ik veel rollen uitgevonden. Je kunt van alles een probleem maken. Of besluiten dat niet te doen.'

'Tegelijk heb ik met Johan uitgevonden dat negativiteit wel moet kunnen bestaan. Alleen daardoor kun je denken: misschien ook niet. Als Johan en ik ruzie hebben, denk ik nog steeds vaak: nu ga ik weg. Dat doe ik vervolgens niet, maar daarmee is doorgaan met onze relatie weer een keuze geworden. En aanvaardden we dat je de ander niet steeds kunt afwegen tegen de perfectie. Dat is voor mij de essentie van groeien: dat beeld van perfectie loslaten.'

‘Toen ik op de Toneelacademie naar een spraakdocent ging voor mijn gestotter, vroeg ze: ‘Zou je liever zijn zoals je nu bent, of zou je liever iemand anders zijn, die niet stottert?’ Tot mijn eigen verbazing hoorde ik mezelf zeggen: ‘Iemand die wel stottert.’ En dat voelde goed. Blijkbaar komt het daarop neer, op dat idee: dan woeker ik daar maar mee.’

De film *Tussenstand* draait vanaf 8 november in de bioscoop. *Opening night* speelt vanavond voor het laatst, in de Koninklijke Schouwburg in Den Haag.

cv

ELSIE DE BRAUW

geboren 1960, Den Haag

woont nu In Gent

burgerlijke staat Getrouwd met Johan Simons; twee kinderen, van 15 en 17

1984 Toneelacademie Maastricht

1995 *Antonia* (met Oscar bekroonde film van Marleen Gorris)

2002 Genomineerd voor Theo d’Or voor rol in *Vrijdag* (bij ZT Hollandia); rol in *Ik ben Willem* (tv-serie van Mijke de Jong)

2003 Debuut bij NT Gent in *De asielzoeker*; rol in *Cloaca* (film van Maria Goos en Willem van de Sande Bakhuyzen)

2004 *Bluebird* (film van Mijke de Jong)

2005 Monoloog *Zus van*, genomineerd voor Theo d’Or; rol in *Fort Europa*

2006 Winnares Theo d’Or voor rol in *Opening night*

2007 Gouden Kalf voor rol in *Tussenstand* (film van Mijke de Jong)

***‘Ik heb moeten
leren op mijn
impulsen
te vertrouwen’
‘Je kunt van alles
een probleem
maken.
Of besluiten dat
niet te doen’***

